

निबंधक जन्म व मृत्यु यांचेसाठी मार्गदर्शक पुस्तिका
जन्म व मृत्यु नोंदणी अधिनियम, १९६९

राज्य आरोग्य माहिती व जीवनविषयक आकडेवारी केंद्र,
महाराष्ट्र राज्य, पुणे

महानिबंधक, जन्म-मृत्यु, गृह मंत्रालय,
भारत सरकार, नवी दिल्ली

सौजन्य : युनिसेफ

unicef

भारत सरकार
विधी, न्याय व कंपनी मंत्रालय

जन्म व मृत्यु नोंदणी अधिनियम, १९६९
(१९६९ चा अधिनियम क्रमांक १८)

(१५ मे, १९८६ रोजी अंमलात असल्याप्रमाणे)

महानिबंधक, जन्म-मृत्यु, गृह मंत्रालय,
भारत सरकार, नवी दिल्ली

जन्म व मृत्यु नोंदणी अधिनियम, १९६९

कलमांचा क्रम

प्रकरण १ ले

प्रारंभिक

१. संक्षिप्त नांव, विस्तार व प्रारंभ
२. व्याख्या व निर्वचन.

प्रकरण २ रे नोंदणी आस्थापना

३. भारताचा महानिबंधक
४. मुख्य निबंधक
५. नोंदणी विभाग
६. जिल्हा निबंधक
७. निबंधक

प्रकरण ३ रे जन्म मृत्यु यांची नोंदणी

८. जन्म व मृत्यु यांची नोंदणी कोणत्या व्यक्तीने करणे आवश्यक.
९. मळयामधील जन्म व मृत्यु यांच्या संबंधातील विशेष उपबंध.
१०. जन्म मृत्यु यांचे वृत्त कळविण्याचे आणि मृत्यूचे कारण प्रमाणित करण्याचे विवक्षित व्यक्तीचे कर्तव्य.
११. माहितीदाराने नोंद पुस्तकात सही करावयाची.
१२. नोंदणीच्या नोंदीचे उतारे माहितीदारास द्यावयाचे.
१३. जन्म व मृत्यु याची उशिरा झालेली नोंदणी.
१४. बालकाच्या नावाची नोंदणी.
१५. जन्म मृत्यूच्या नोंद पुस्तकातील नोंद दुरुस्त किंवा रद्द करणे.

प्रकरण ४ थे अभिलेख व आकडेवारी ठेवणे

१६. निबंधकांनी विहीत नमुन्यात नोंदपुस्तके ठेवावयाची.
१७. जन्म मृत्यूची नोंद पुस्तके तपासून पाहणे / शोधणे.
१८. नोंदणी कार्यालयांची पाहणी.
१९. निबंधकाने नियतकालिक प्रतिवेदने संकलनासाठी मुख्य निबंधकाकडे पाठवावयाची.

प्रकरण ५ वे
संकीर्ण

२०. भारताबाहेरील नागरिकांच्या जन्म-मृत्यूच्या नोंदणीसंबंधी विशेष उपबंध.
२१. जन्म आणि मृत्यु यासंबंधीची माहिती मिळविण्याची निबंधकाची शक्ती.
२२. निदेश देण्याची शक्ती.
२३. दंड
२४. गुन्हे आपसांत मिटविण्याची शक्ती.
२५. अभियोगास मंजूरी.
२६. निबंधक आणि उपनिबंधक यांना लोकसेवक मानावयाचे.
२७. शक्तीचे प्रत्यायोजन.
२८. सद्भावपूर्वक केलेल्या कार्याला संरक्षण.
२९. हा अधिनियम, १८८६ चा अधिनियम ६ याला न्युनकारी नसावयाचा.
३०. नियम करण्याची शक्ती.
३१. निरसन व व्यावृत्ती.
३२. अडचणीचे निवारण करण्याची शक्ती.

जन्म व मृत्यु नोंदणी अधिनियम, १९६९

(१९६९ चा अधिनियम क्रमांक १८)

जन्म व मृत्यु यांच्या नोंदणीचे विनियमन करण्याबाबत व त्याच्याशी निगडीत असलेल्या बाबीसंबंधी उपबंध करण्यासाठी अधिनियम

भारतीय गणराज्याच्या २० व्या वर्षी संसदेकडून पुढीलप्रमाणे अधिनियमित होवो :

प्रकरण १ ले

प्रारंभिक

१. संक्षिप्त नाव, विस्तार व प्रारंभ : (१) या अधिनियमास जन्म आणि मृत्यु नोंदणी अधिनियम, १९६९ असे म्हणता येईल.
- (२) त्याचा विस्तार संपूर्ण भारतभर आहे.
- (३) केंद्र शासन शासकिय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे नियत करील अशा दिनांकास तो राज्यामध्ये अंमलात येईल.

परंतु राज्याच्या निरिराळ्या भागाकरिता निरनिराळे दिनांक नियत करता येतील.

२. व्याख्या व निर्वचन : (१) या अधिनियमात, संदर्भानुसार अन्यथा आवश्यक नसेल तर -
- (क) 'जन्म' या अर्थ, जिवंत अवस्थेतील जन्म किंवा मृतावस्थेतील जन्म असा आहे.
- (ख) 'मृत्यु' याचा अर्थ, जिवंत अवस्थेतील जन्म झाल्यानंतर कोणत्याही वेळी जिवंतपणाची सर्व लक्षणे कायमची नाहीशी होणे असा आहे.,.
- (ग) 'गर्भमृत्यु' याचा अर्थ धारणगर्भ मातेच्या उदरातून संपूर्णपणे बाहेर पडण्यापूर्वी किंवा बाहेर काढण्यात येण्यापूर्वी जिवंतपणाच्या लक्षणाचा सर्वस्वी अभाव असणे असा आहे - मग गर्भारपणाचा अवधी कितीही असो.,.
- (घ) 'जिवंत अवस्थेतील जन्म' याचा अर्थ, जो धारणगर्भ मातेच्या उदरातून बाहेर पडल्यानंतर किंवा बाहेर काढण्यात आल्यानंतर श्वासोच्छ्वास करील किंवा जिवंतपणाचे अन्य कोणतेही लक्षण दर्शवील, असा धारणगर्भ मातेच्या उदरातून संपूर्णपणे बाहेर पडणे किंवा बाहेर काढणे असा आहे - मग गर्भारपणाचा अवधी कितीही असो.,. आणि याप्रमाणे जन्मलेला प्रत्येक जीव हा जिवंत जन्मलेला असल्याचे समजण्यात येते.
- (ड) 'विहीत' याचा अर्थ, या अधिनियमाखाली केलेल्या नियमांद्वारे विहीत केलेला असा आहे.
- (च) 'राज्यशासन' याचा संघ राज्यक्षेत्राच्या संबंधातील अर्थ, त्याचा प्रशासक असा आहे.

(छ) 'मृतावस्थेतील जन्म' याचा अर्थ, ज्या बाबतीत धारणगर्भाचा गर्भवास निदान विहीत गर्भवहन काळाइतका झालेला आहे त्याबाबतीत अशा जीवाचा गर्भमृत्यु असा आहे.

(२) एखाद्या क्षेत्रात अंमलात नसलेल्या कोणत्याही कायद्याच्या या अधिनियमातील कोणत्याही उल्लेखाचा त्या क्षेत्राच्या संबंधातील अर्थ, त्या क्षेत्रामध्ये कोणताही समणरूप कायदा अंमलात असल्यास त्या कायद्याचा उल्लेख म्हणून लावण्यात येईल.

प्रकरण २ रे नोंदणी आस्थापना

३. **भारताचा महानिबंधक** - (१) केंद्र शासनास शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे भारताचा महानिबंधक म्हणून ओळखल्या जायच्या व्यक्तीची नियुक्ती करता येईल.

(२) त्याचप्रमाणे महानिबंधकाची या अधिनियमाखालील जी कार्ये पार पाडण्याकरीता तो वेळोवेळी प्राधिकृत करील अशी कार्ये महानिबंधकाचे अधिक्षण व निदेशण यांखाली पार पाडण्याच्या प्रयोजनार्थ केंद्र शासनाला स्वतःस योग्य वाटतील अशा पदनामानिशी व अशा अन्य अधिकाऱ्यांची नियुक्ती करता येईल.

(३) महानिबंधक ज्या राज्यक्षेत्रावर या अधिनियमाचा विस्तार आहे अशा राज्यक्षेत्रातील जन्म मृत्यूंच्या नोंदणीसंबंधी सर्वसाधारण निदेश देऊ शकेल, आणि तो जन्म व मृत्यु यांच्या नोंदणीच्या बाबतीत मुख्य निबंधकांच्या कार्यामध्ये समन्वय साधण्यासाठी व एकसूत्रता आणण्यासाठी उपाययोजना करील आणि उक्त राज्यक्षेत्रामधील या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीसंबंधी चाललेल्या कामाबाबत केंद्र शासनास वार्षिक अहवाल सादर करील.

४. **मुख्य निबंधक** - (१) राज्य शासनास शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे, राज्याकरिता मुख्यनिबंधकाची नियुक्ती करता येईल.

(२) त्याचप्रमाणे मुख्यनिबंधकाची या अधिनियमाखालील जी कार्ये पार पाडण्याकरिता तो वेळोवेळी प्राधिकृत करील अशी कार्ये मुख्यनिबंधकाचे अधिक्षण व निदेशण यांखाली पार पाडण्याच्या प्रयोजनार्थ राज्य शासनाला स्वतःस योग्य वाटतील अशा पदनामानिशी व अशा अन्य अधिकाऱ्यांची नियुक्ती करता येईल.

(३) या अधिनियमाचे उपबंध आणि त्याखाली केलेले नियम व आदेश यांची, राज्य शासनाने काही निदेश दिलेले असल्यास त्याच्या अधिनतेने, अंमलबजावणी करण्यासाठी मुख्यनिबंधक हे राज्यातील मुख्यकार्यकारी प्राधिकरण असेल.

(४) मुख्यनिबंधक, नोंदणी पद्धती कार्यक्षम करण्यासाठी राज्यातील नोंदणीच्या कार्यामध्ये समन्वय साधण्याच्या, एकसूत्रता आणण्याच्या व त्यावर पर्यवेक्षण करण्याच्या दृष्टीने योग्य ते निदेश देऊन किंवा अन्यथा उपाययोजना करील आणि विहित करण्यात येईल अशा रितीने व अशा कालांतरागणिक, राज्यातील या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीसंबंधीचा अहवाल तयार करून कलम १९, पोटकलम (२) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या आकडेवारी अहवालासह, राज्य शासनास सादर करील.

५. नोंदणी विभाग - राज्य शासनाला शासकिय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे राज्यातील क्षेत्राची, त्यास योग्य वाटेल अशा नोंदणी विभागांमध्ये विभागणी करता येईल आणि निरनिराळ्या नोंदणी विभागाकरीता निरनिराळे नियम करता येतील.

६. जिल्हा निबंधक - (१) राज्य शासनाला प्रत्येक महसुली जिल्ह्यासाठी जिल्हा निबंधकाची आणि आपणास योग्य वाटेल इतक्या अप्पर जिल्हा निबंधकांची नियुक्ती करता येईल, आणि जिल्हा निबंधकाची जी कार्ये पार पाडण्यास जिल्हा निबंधक त्यांना वेळोवेळी प्राधिकृत करील अशी कार्ये ते, जिल्हा निबंधकाचे सर्वसाधारण नियंत्रण व निदेशन यांच्या अधिनतेने पार पाडतील.

(२) जिल्हा निबंधक मुख्य निबंधकाच्या निदेशांच्या अधिनतेने, जिल्ह्यातील जन्म व मृत्यु यांच्या नोंदणीच्या कामाचे अधिक्षण करील आणि तो, या अधिनियमाचे उपबंध व मुख्य निबंधकाने या अधिनियमाच्या प्रयोजनार्थ वेळोवेळी दिलेले आदेश यांची जिल्ह्यामध्ये अंमलबजावणी करण्यास जबाबदार असेल.

७. निबंधक - (१) राज्य शासनास नगरपालिका, पंचायत किंवा अन्य स्थानिक प्राधिकरण यांच्या अधिकारीतेतील क्षेत्र किंवा अन्य कोणतेही क्षेत्र किंवा त्यापैकी कोणतीही दोन किंवा अधिक क्षेत्रे मिळून झालेल्या प्रत्येक स्थानिक क्षेत्रासाठी निबंधकाची नियुक्ती करता येईल.

परंतु, राज्य शासनास नगरपालिका, पंचायत, अन्य स्थानिक प्राधिकरण यांच्या बाबतीत त्याचा कोणताही अधिकारी किंवा इतर कर्मचारी यांची नियुक्ती करता येईल.

(२) प्रत्येक निबंधक कलम ८ किंवा कलम ९ खाली त्याला देण्यात आलेल्या सर्व माहितीची नोंद त्या प्रयोजनार्थ ठेवण्यात आलेल्या नोंदवहीमध्ये फी किंवा मोबदला न घेता करील आणि तसेच आपल्या अधिकारीतेमध्ये होणारा प्रत्येक जन्म व मृत्यु याची स्वतःला काळजीपूर्वक माहिती करून घेण्याची आणि त्याचप्रमाणे नोंद करण्याची आवश्यकता असलेल्या तपशीलाबाबत खातरजमा करून त्याची नोंदणी करण्याची कार्यवाही राहील.

(३) प्रत्येक निबंधकाचे तो ज्या स्थानिक क्षेत्रासाठी नियुक्त करण्यात आला असेल त्या क्षेत्रात एकेक कार्यालय असेल.

(४) प्रत्येक निबंधक हा मुख्य निबंधक निर्देशित करील अशा दिवशी व अशा वेळी जन्म व मृत्यु यांची नोंदणी करण्याच्या प्रयोजनार्थ आपल्या कार्यालयात उपस्थित राहील आणि आपले नाव व सोबत कोणत्या स्थानिक क्षेत्राकरीता निबंधक जन्म व मृत्यु म्हणून आपली नियुक्ती करण्यात आली आहे आणि कोणत्या दिवशी व कोणत्या वेळी आपण उपस्थित राहणार तो तपशील स्थानिक भाषेत नमूद करणारा फलक कार्यालयाच्या बाहेरच्या दरवाजावर ठळक जागी किंवा त्याच्या जवळपास लावण्याची व्यवस्था करील.

(५) मुख्य निबंधकाच्या पूर्वमान्यतेने निबंधकास उपनिबंधकाची नियुक्ती करून त्यांच्याकडे आपल्या अधिकारीतेतील विनिर्दिष्ट क्षेत्रांच्या संबंधातील आपल्या कोणत्याही किंवा सर्व शक्ती आणि कर्तव्ये सोपवता येतील.

प्रकरण ३ रे जन्म व मृत्यु यांची नोंदणी

८. जन्म व मृत्यु यांची नोंदणी कोणत्या व्यक्तींनी करणे आवश्यक -

(१) पुढील बाबतीत कलम १६, पोटकलम (१) खाली राज्य शासनाने विहीत केलेल्या नमुन्यामध्ये नोंद करणे आवश्यक असलेल्या निरनिराळ्या तपशीलांची माहिती खाली विनिर्दिष्ट केलेल्या व्यक्तींनी विहीत करण्यात येईल अशा मुदतीत त्यांच्या उत्तम माहितीप्रमाणे व समजुतीप्रमाणे तोंडी किंवा लेखी देणे किंवा देण्याची व्यवस्था करणे हे त्यांचे कर्तव्य असेल -

(क) खंड (ख) ते (ड) यामध्ये निर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही जागेहून अन्य अशा निवासी किंवा निवासेतर गृहामध्ये होणारे जन्म व मृत्यु यांच्या संबंधात जो गृहप्रमुख किंवा त्या गृहात एकाहून अधिक परिवार रहात असल्यास जो परिवार प्रमुख त्या गृहात किंवा परिवारात तसा प्रमुख म्हणून ओळखण्यात येत असेल तो, आणि ज्या मुदतीत जन्म किंवा मृत्यु यांचे वृत्त कळवावयाचे असते त्या मुदतीत एखाद्या वेळी तो प्रमुख उपस्थित नसेल तर, गृहामध्ये उपस्थित असलेला त्या प्रमुखाचा सर्वात जवळचा नातेवाईक आणि अशा कोणत्याही व्यक्तीच्या अभावी उक्त कालावधीत तेथे उपस्थित असलेली सर्वात वयस्क अशी प्रौढ पुरुष व्यक्ती,

(ख) रुग्णालय, आरोग्य केंद्र, प्रसुति किंवा परिचर्या गृह किंवा अन्य तत्सम संस्था यामधील जन्म व मृत्यु यांच्या संबंधात, प्रभारी वैद्यकिय अधिकारी किंवा या बाबतीत त्याने प्राधिकृत केलेली कोणतीही व्यक्ती,

(ग) तुरुंगातील जन्म व मृत्यु यांच्या संबंधात प्रभारी वैद्यकिय तुरुंगाधिकारी.

(घ) सराई, छत्र, वसतीगृह, धर्मशाळा, खाणावळ, निवासगृह, पांथशाळा, बराक, ताडीचे दुकान किंवा सार्वजनिक राबत्याची जागा यांच्या संबंधात त्या ठिकाणची प्रभारी व्यक्ती.

(ड) सार्वजनिक ठिकाणी परित्यक्त अवस्थेत आढळलेले नवजात अर्भक किंवा मृतदेह यांच्या संबंधात, खेडेगावाच्या बाबतीत मुखिया किंवा अन्य तत्सम अधिकारी आणि इतरत्र पोलिस ठाण्याचा प्रभारी अधिकारी,

परंतु ज्या व्यक्तीला असे अर्भक किंवा मृतदेह आढळून येईल, किंवा जिच्या ताब्यात असे अर्भक किंवा मृतदेह देण्यात येईल ती व्यक्ती, पुर्वोक्त अशा मुखियाला किंवा अधिकाऱ्याला ती गोष्ट कळवील.

(च) अन्य कोणत्याही जागेच्या संबंधात, विहीत करण्यात येईल अशी व्यक्ती

(२) पोटकलम (१) मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, नोंदणी विभागातील प्रचलित परिस्थिती लक्षात घेऊन, राज्य शासन आदेशाव्दारे, पोटकलम (१) च्या खंड (क) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या गृहात झालेले जन्म व मृत्यु संबंधातील माहिती त्या खंडात विनिर्दिष्ट केलेल्या व्यक्तीच्या ऐवजी त्या आदेशात विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशा मुदतीपुरते या बाबतीत राज्य

शासनाकडून पदनामाने विनिर्दिष्ट करण्यात आलेल्या कोणत्याही व्यक्तीने द्यावी किंवा देण्याची व्यवस्था करावी असे फर्मावू शकेल.

९. मळयामधील जन्म व मृत्यु यांच्या संबंधातील विशेष उपबंध -

मळयामध्ये झालेले जन्म व मृत्यु यांच्या बाबतीत, मळयाचा देखरेखदार कलम ८ मध्ये निर्दिष्ट केलेली माहिती निबंधकाला देईल किंवा देण्याची व्यवस्था करील,

परंतु, कलम ८, पोटकलम(१), खंड(क) ते (च) यामध्ये निर्दिष्ट केलेल्या व्यक्ती आवश्यक तो तपशील मळयाच्या देखरेखदाराला पुरवतील.

स्पष्टीकरण - या कलमात 'मळा' या शब्दप्रयोगाचा अर्थ, किमान ४ हेक्टर इतक्या व्याप्तीची जी जमीन चहा, कॉफी, मिरे, रबर, वेलदोडा, सिकोना किंवा राज्य शासन शासकीय राज्यपत्रातील अधिसूचनेद्वारे विनिर्दिष्ट करील अशी अन्य उत्पन्ने काढण्यासाठी तयार केली जाते किंवा जिच्यामध्ये ती उत्पन्ने प्रत्यक्षात काढली जातात अशी कोणतीही जमीन असा आहे, आणि 'मळयाचा देखरेखदार' या शब्दप्रयोगाचा अर्थ, मळयातील कामगार व काम यावर हुकूमत किंवा देखरेख असलेली व्यक्ती असा आहे - मग ती व्यवस्थापक किंवा देखरेखदार म्हणून किंवा अन्य कोणत्याही नावाने ओळखली जावी.

१०. जन्म व मृत्यु यांचे वृत्त कळविण्याचे आणि मृत्युचे कारण प्रमाणित करण्याचे विवक्षित व्यक्तींचे कर्तव्य - (१) (एक) जन्माच्या किंवा मृत्यूच्या वेळची प्रसाविका किंवा अन्य कोणताही वैद्यकिय किंवा आरोग्य उपचारक,

(दोन) मृतदेहाची विल्हेवाट लावण्यासाठी राखून ठेवण्यात आलेल्या जागेचा रक्षक किंवा मालक किंवा अशा ठिकाणी उपस्थित राहण्यास स्थानिक प्राधिकरणाने जिला आवश्यक केले असेल अशी कोणतीही व्यक्ती, किंवा

(तीन) राज्य शासन याबाबतीत जी व्यक्ती तिच्या पदनामाने विनिर्दिष्ट करील अशी अन्य कोणतीही व्यक्ती,

यांनी ज्या जन्माच्या किंवा मृत्यूच्या किंवा दोन्हीच्या वेळी तेथील व्यवस्था सांभाळली किंवा ते हजर राहिले अथवा विहीत करण्यात येईल अशा क्षेत्रांमध्ये जो घडून आला असा प्रत्येक जन्म किंवा मृत्यु किंवा दोन्ही यांचे वृत्त विहीत करण्यात येईल अशा मुदतीत व अशा रितीने निबंधकाला कळविणे हे त्यांचे कर्तव्य असेल.

(२) कोणत्याही क्षेत्रात राज्य शासन, विहीत करण्यात येईल अशा व्यक्तीकडून व अशा नमुन्यात निबंधकाने मृत्यूच्या कारणाचे प्रमाणपत्र घ्यावे, असे त्या क्षेत्रात उपलब्ध असलेल्याच्या याबाबतच्या सोयी विचारात घेऊन आवश्यक करू शकेल.

(३) ज्या व्यक्तीच्या शेवटच्या आजारात वैद्यक व्यावसायिने तिच्यावर उपचार केले होते अशी कोणतीही व्यक्ती मृत्यु पावल्यास त्या प्रसंगी तिच्या, मृत्यूच्या कारणाचे प्रमाणपत्र घ्यावे असे पोटकलम (२) खाली राज्य शासनाने आवश्यक केले असेल तेथे, तो वैद्यक व्यावसायी त्या

व्यक्तीच्या मृत्युनंतर ताबडतोब, या अधिनियमाखाली आवश्यक करण्यात आलेल्या व्यक्तीस, कोणतीही फी न आकारता, विहीत नमुन्यात आपल्या उत्तम माहितीप्रमाणे व समजुतीप्रमाणे मृत्युचे कारण नमूद करणारे प्रमाणपत्र देईल, आणि असे प्रमाणपत्र मिळवून अशी व्यक्ती या अधिनियमान्वये आवश्यक केल्याप्रमाणे, मृत्यु संबंधातील माहिती देतेवेळी ते निबंधकाकडे सुपुर्द करील.

११. माहितीदाराने नोंद पुस्तकात सही करावयाची - या अधिनियमाखाली आवश्यक केल्याप्रमाणे, जिने निबंधकास कोणतीही तोंडी माहिती दिली असेल अशी प्रत्येक व्यक्ती, याबाबतीत ठेवलेल्या नोंद पुस्तकात आपले नाव, वर्णन व राहण्याचे ठिकाण लिहील, आणि जर तिला लिहीता येत नसेल तर, अशा बाबतीत नोंद पुस्तकात तिचे नाव, वर्णन व राहण्याचे ठिकाण हा तपशील निबंधकाने भरल्यानंतर त्यासमोर ती अंगठ्याचा ठसा उमटवील.

१२. नोंदणीच्या नोंदीचे उतारे माहितीदारास द्यावयाचे - जन्माची किंवा मृत्यूची नोंदणी पूर्ण होताच, निबंधक कलम ८ किंवा कलम ९ खाली ज्या व्यक्तीने माहिती दिली असेल तिला, नोंद पुस्तकातून अशा जन्माच्या किंवा मृत्यूच्या संबंधातील विहीत तपशीलाचा उतारा आपल्या सहिनीशी विनामूल्य देईल.

१३. जन्म व मृत्यु यांची उशिरा झालेली नोंदणी - (१) ज्या कोणत्याही जन्माची किंवा मृत्यूची माहिती त्याकरीता विनिर्दिष्ट केलेला कालावधी संपल्यानंतर, पण तो घडल्यापासून ३० दिवसांच्या आत देण्यात आली असेल त्याची नोंदणी, विहीत करण्यात येईल अशी विलंब फी भरण्यात आल्यावर करण्यात येईल.

(२) ज्या कोणत्याही जन्माची किंवा मृत्यूची माहिती तो घडल्यानंतर ३० दिवसानंतर इतक्या उशिराने, पण एक वर्षाच्या आत निबंधकास देण्यात आली असेल त्याची नोंदणी, विहीत प्राधिकरणाच्या लेखी परवानगीने व विहीत फी भरण्यात आल्यावर किंवा आणि लेख प्रमाणक किंवा याबाबतीत राज्य शासनाने प्राधिकृत केलेला अन्य कोणताही अधिकारी यांच्यासमोर केलेला प्रतिज्ञालेख सादर करण्यात आल्यावरच करण्यात येईल.

(३) ज्या कोणत्याही जन्माची किंवा मृत्यूची माहिती, तो घडल्यानंतर एक वर्षाच्या आत नोंदणी करण्यात आली नसेल त्याची नोंदणी जन्माचा किंवा मृत्यूचा तपशील बरोबर असल्याची खातरजमा करून पाहिल्यानंतर प्रथम वर्ग दंडाधिकारी किंवा इलाका शहर दंडाधिकारी याने दिलेल्या आदेशावरून आणि विहीत फी भरण्यात आल्यावरच करण्यात येईल.

(४) एखादी व्यक्ती कोणत्याही जन्माची किंवा मृत्यूची नोंदणी तीसाठी विनिर्दिष्ट केलेल्या मुदतीत करण्यास चुकल्याबद्दल तिच्या विरुद्ध जी कोणतीही कारवाई करण्यात येईल तिला या कलमाच्या उपबंधामुळे बाधा येणार नाही आणि अशी कोणतीही कारवाई प्रलंबीत असताना अशा कोणत्याही जन्माची किंवा मृत्यूची नोंदणी करता येईल.

१४. बालकाच्या नावाची नोंदणी - जेथे कोणत्याही बालकाच्या जन्माची त्याच्या नावाशिवाय नोंदणी करण्यात आली असेल तेथे, अशा बालकाच्या आई वा बाप किंवा पालक बालकाच्या नावासंबंधातील माहिती निबंधकास विहीत कालावधीत तोंडी किंवा लेखी कळवेल

आणि तदनंतर निबंधक अशा नावाची नोंद पुस्तकांत नोंद करील आणि अशा नोंदीसमोर अद्याक्षरी करुन दिनांक घालील.

१५. जन्म मृत्यूच्या नोंदवहीतील नोंद दुरुस्त किंवा रद्द करणे - निबंधकाने या अधिनियमाखाली ठेवलेल्या कोणत्याही नोंद पुस्तकातील जन्माची किंवा मृत्यूची कोणतीही नोंद प्रारूप किंवा आशय या दृष्टीने चुकीचे आहे, किंवा ती कपटाने किंवा अयोग्य रितीने करण्यात आली आहे असे, निबंधकाची खात्री होईल अशारितीने शाबीत करण्यात आले तर, कोणत्या शर्तीवर व कोणत्या परिस्थितीत अशा नोंदी दुरुस्त किंवा रद्द करता येतील त्यासंबंधी राज्य शासन करील अशा नियमाच्या अधिनतेने, निबंधकास मुळ नोंदीत कोणताही फेर बदल न करता समासात योग्य ती नोंद करुन ती चुक दुरुस्त करता येईल किंवा नोंद रद्द करता येईल आणि तो समासातील नोंदीजवळ स्वाक्षरी करुन त्याच्या जोडीला त्यावर दुरुस्तीचा किंवा रद्द केल्याचा दिनांक घालील.

प्रकरण ४

अभिलेख व आकडेवारी ठेवणे

१६. निबंधकांनी विहित नमुन्यात नोंद पुस्तके ठेवावयाची -

(१) प्रत्येक निबंधक, तो ज्याच्या संबंधात अधिकारतेचा वापर करीत असेल त्या नोंदणी क्षेत्राकरीता किंवा त्याच्या कोणत्याही भागाकरीता विहित नमुन्यात जन्म मृत्यूचे नोंदपुस्तकात ठेवील.

(२). मुख्य निबंधक, वेळोवेळी विहित करण्यात येईल अशा नमुन्यानुसार व अनुदेशानुसार, जन्म व मृत्यू यांच्या नोंदी करण्यासाठी पुरेशा नोंदवहया छापण्याची व पुरवण्याची व्यवस्था करील, आणि अशा नमुन्यांची स्थानिक भाषेतील एकेक प्रत प्रत्येक निबंधकाच्या कार्यालयाच्या बाहेरच्या दरवाजावरील किंवा जवळील एखाद्या ठळक ठिकाणी लावण्यात येईल.

१७. जन्म मृत्यूंची नोंद पुस्तके तपासून पाहणे -

(१). फी व टपालहशील देण्यासंबंधीच्या नियमांत सुद्धा, राज्य शासनाने याबाबतीत केलेल्या कोणत्याही नियमांच्या अधिनतेने, कोणत्याही व्यक्तीला.

(क) जन्ममृत्यूच्या नोंदपुस्तकातील कोणत्याही नोंदीची निबंधकाकरवी तपासणी करवता येईल आणि

(ख) अशा नोंद पुस्तकातून कोणत्याही जन्माच्या किंवा मृत्यूच्या संबंधातील उतारा मिळवता येईल.

परंतु, कोणत्याही मृत्यूच्या संबंधी कोणत्याही व्यक्तीस दिलेल्या कोणत्याही उता-यावरून, नोंद पुस्तकात नमूद केला तसा मृत्यूच्या कारणासंबंधीचा तपशील उघड होता कामा नये.

(२). या कलमाखाली दिलेले सर्व उतारे, निबंधक किंवा भारतीय पुरावा अधिनियम १८७२ (१८७२ चा १) कलम ७६ मध्ये उपबंधित केल्याप्रमाणे असे उतारे देण्यास राज्य शासनाने प्राधिकृत केलेला अन्य कोणाताही अधिकारी यांच्याकडून प्रमाणित करण्यांत येतील आणि ती नोंद ज्याच्याशी संबंधित असेल तो जन्म किंवा मृत्यू या बाबतच्या शाबीतीसाठी ते पुराव्यात स्वीकारार्ह असतील.

१८. नोंदणी कार्यालयाची पाहणी - जिल्हा निबंधक विनिर्दिष्ट करील अशा पद्धतीने आणि अशा प्राधिकरणाकडून नोंदणी कार्यालयाची पाहणी केली जाईल आणि त्यामध्ये ठेवलेल्या नोंद पुस्तकांची तपासणी केली जाईल.

१९. निबंधकांनी नियतकालीक प्रतिवेदने संकलनासाठी मुख्य निबंधकाकडे पाठवायाची -

(१) प्रत्येक निबंधक, त्याने ठेवलेल्या नोंद पुस्तकातील जन्म मृत्यूच्या नोंदीसंबंधीचे प्रतिवेदन विहीत केले जाईल अशा कालांतरागणिक आणि अशा नमुन्यात मुख्य निबंधकाकडे किंवा त्यानं विनिर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही अधिका-याकडे पाठविल.

(२) मुख्य निबंधक हा निबंधकांनी सादर केलेल्या प्रतिवेदनामधील माहितीचे संकलन करवील आणि त्या वर्षातील नोंदणी केलेले जन्म व मृत्यु या संबंधिचा आकडेवार अहवाल, विहीत केले जाईल अशा कालांतरागणिक आणि अशा नमुन्यात जनतेच्या माहितीसाठी प्रकाशित करील.

प्रकरण ५ वे

संकीर्ण

२०. भारताबाहेरील नागरीकांच्या जन्म मृत्यूच्या नोंदणीसंबंधी विशेष उपबंध :

- (१) याबाबतीत केंद्र शासन करील अशा नियमांच्या अधिनतेने, महानिबंधक, "नागरीकत्व अधिनियम १९५५" (१९५५ चा ५७) याखाली भारतीय कॉसुलेटमधील नागरीकांच्या नोंदणीसंबंधी केलेल्या नियमांखाली त्याला मिळालेल्या, भारताबाहेरील भारतीय नागरीकांच्या जन्म-मृत्यू संबंधीच्या माहितीची नोंदणी करवील आणि अशी प्रत्येक नोंदणी या अधिनियमाखाली रीतसर केली असल्याचेही मानण्यात येईल.
- (२) भारताबाहेर जन्मलेल्या ज्या बालकासंबंधी पोटकलम (१) मध्ये उपबंधित केल्याप्रमाणे माहिती मिळालेली नाही अशा कोणत्याही बालकाच्या बाबतीत जर त्याचे पालक भारतात स्थायिक होण्याच्या हेतूने भारतात परत आले तर बालकाचे भारतात आगमन झाल्याच्या दिनांकापासून ६० दिवसांत कधीही त्यांना, जणू काही ते बालक भारतात जन्मले असावे त्याप्रमाणे त्याचरितीने या अधिनियमाखाली या बालकाच्या जन्माची नोंदणी करून घेता येईल आणि कलम १३ मधील उपबंध पुर्वोक्त साठ दिवसांचा कालावधी संपल्यानंतर अशा बालकाच्या जन्माच्या बाबतीत लागू होतील.

२१. जन्म किंवा मृत्यु यासंबंधीचे माहिती मिळविण्याची निबंधकाची शक्ती : निबंधक कोणत्याही व्यक्तीला, ती जेथे रहात असेल त्या स्थानिक भागातील एखादा जन्म किंवा मृत्यु यांच्या संबंधात तिला ज्ञात असलेली कोणतीही माहिती सादर करण्यास तोंडी किंवा लेखी आज्ञा करू शकेल आणि ती व्यक्ती अशा आज्ञेचे पालन करण्यास बांधलेली असेल.

२२. निदेश देण्याची शक्ती : केंद्र शासन, या अधिनियमाचे किंवा त्याखाली केलेल्या कोणत्याही नियमाचे किंवा आदेशाचे कोणतेही उपबंध यांच्या राज्यात अंमलबजावणी करण्यासाठी आवश्यक वाटतील असे निदेश कोणत्याही राज्य शासनाला देऊ शकेल.

२३. दंड : (१) जर कोणत्याही व्यक्ती -

(क) कलम ८ आणि ९ च्या कोणत्याही उपबंधाखाली जी माहिती देणे ही तिचे कर्तव्य असेल अशी कोणतीही माहिती देण्यास वाजवी कारणाशिवाय चुकेल, किंवा

(ख) जो तपशील माहिती असणे व नोंदवणे आवश्यक आहे अशा तपशीलापैकी कोणत्याही बाबीसंबंधीची जी माहिती खोटी असल्याचे स्वतःला माहित आहे किंवा तसे ती स्वतः समजते ती माहिती जन्म मृत्यूच्या नोंदपुस्तकात समाविष्ट करण्यासाठी देईल किंवा देववील, किंवा

(ग) कलम ११ द्वारे आवश्यक केल्याप्रमाणे नोंदपुस्तकात आपले नांव, वर्णन आणि राहण्याचे ठिकाण लिहिण्यास किंवा अंगठ्याचा ठसा उमटविण्यास नकार देईल, तर ती ५० रुपयापर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडास पात्र होईल.

(२) जो कोणताही निबंधक किंवा उप निबंधक, त्याच्या अधिकारीतेत घडणा-या कोणत्याही जन्माची किंवा मृत्यूची नोंद करण्याबाबत किंवा कलम १९ च्या पोटकलम (१) द्वारे आवश्यक केलेली कोणतीही प्रतिवेदने सादर करण्याबाबत वाजवी कारणाशिवाय उपेक्षा करील किंवा नकार देईल तो, ५० रुपयापर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडास पात्र होईल.

(३) जो कोणताही वैद्यक व्यावसायी, कलम १० च्या पोटकलम (३) खाली प्रमाणपत्र देण्याबाबत उपेक्षा करील किंवा नकार देईल तो आणि जी व्यक्ती असे प्रमाणपत्र सुपूर्द करण्याबाबत उपेक्षा करील किंवा नकार देईल ती व्यक्ती, ५० रुपयापर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडास पात्र होईल.

(४) या अधिनियमाच्या ज्या कोणत्याही उपबंधाच्या व्यक्तीक्रमाणाबद्दल या कलमामध्ये कोणत्याही दंडाचा उपबंध केलेला नाही अशा उपबंधाचे जी व्यक्ती वाजवी कारणाशिवाय व्यक्तीक्रमण करील ती व्यक्ती, १० रुपयापर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडास पात्र होईल.

(५) "फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १८९८" (१८९८ चा ५) या मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, या कलमाखाली कोणत्याही गुन्ह्याची दंडाधिकाऱ्याकडून संक्षिप्तरित्या संपरीक्षा केली जाईल.

२४. गुन्हे आपसात मिटविण्याची शक्ती - (१) विहीत करण्यात येतील अशा शर्तीच्या अधिनेतेने, याबाबत सर्वसाधारण किंवा विशेष आदेशाद्वारे मुख्यनिबंधकाने प्राधिकृत केलेल्या कोणत्याही अधिकाऱ्याला या अधिनियमाखाली फौजदारी कार्यवाही सुरु करण्यापूर्वी किंवा सुरु केल्यानंतर, ज्या व्यक्तीने या अधिनियमाखालील गुन्हा केला आहे किंवा केला असल्याचा वाजवी संशय आहे त्या व्यक्तीकडून तडजोड म्हणून जास्तीत जास्त ५० रुपये इतकी रक्कम स्वीकारता येईल.

(२) अशी रक्कम भरण्यात आल्यानंतर, अशा व्यक्तीला विनादोषारोप सोडण्यात येईल आणि तिच्या विरुद्ध अशा गुन्ह्याच्या संबंधात पुढील कार्यवाही केली जाणार नाही.

२५. अभियोगास मंजूरी - या अधिनियमाखाली शिक्षेस पात्र असलेल्या कोणत्याही गुन्ह्याबद्दल कोणताही अभियोग या बाबतीत मुख्य निबंधकाने दिलेल्या सर्वसाधारण किंवा विशेष आदेशाद्वारे प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याखेरीज कोणताही सुरु करता येणार नाही.

२६. निबंधक आणि उपनिबंधक यांना लोकसेवक मानावयाचे - सर्व निबंधक आणि उपनिबंधक, ते या अधिनियमाच्या उपबंधांना किंवा त्याखाली केलेल्या नियमांना किंवा आदेशांना अनुसरून कार्य करीत असतांना किंवा तसे करण्याचे अभिप्रेत असताना "भारतीय दंडसंहिता, १८६०" (१८६० चा ४५) - कलम २१ च्या अर्थानुसार लोकसेवक असल्याचे मानण्यात येईल.

२७. शक्तीचे प्रत्यायोजन - राज्य शासन शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे असा निदेश देऊ शकेल की, या अधिनियमाखाली (कलम ३० खाली) नियम करण्याची शक्ती खेरीज करुन) किंवा त्याअन्वये केलेल्या नियमांखाली त्याने वापरण्यायोग्य अशी कोणतीही शक्ती, निदेशामध्ये विनिर्दिष्ट करण्यात येईल त्याप्रमाणे राज्य शासनाला दुय्यम असणाऱ्या अशा अधिका-याला किंवा प्राधिकारणालाही वापरता येईल.

२८. सद्भावपूर्वक केलेल्या कारवाईल संरक्षण - (१) या अधिनियमाला किंवा त्याखाली केलेल्या कोणत्याही नियमाला किंवा आदेशाला अनुसरून सद्भावपूर्वक केलेल्या किंवा करण्याचे योजलेल्या कोणत्याही गोष्टीबद्दल शासन, महानिबंधक, कोणताही निबंधक किंवा या अधिनियमाखाली कोणतीही शक्ती वापरणारी किंवा कोणतेही कर्तव्य पार पाडणारी कोणतीही व्यक्ती यांच्याविरुद्ध दावा, अभियोग किंवा अन्य वैध कार्यवाही होऊ शकणार नाही.

(२) या अधिनियमाला किंवा त्याखाली केलेल्या कोणत्याही नियमाला किंवा आदेशाला अनुसरून सद्भावपूर्वक केलेल्या किंवा करावयाचे योजलेल्या कोणत्याही गोष्टीमुळे घडलेल्या किंवा घडण्याचा संभव असलेल्या कोणत्याही नुकसानाबद्दल शासनाविरुद्ध दावा किंवा अन्य वैध कार्यवाही होऊ शकणार नाही.

२९. हा अधिनियम १८८६ चा अधिनियम ६ याला न्यूनकारी नसावयाचा - या अधिनियमातील कोणतीही गोष्ट 'जन्म , मृत्यु किंवा विवाह नोंदणी अधिनियम १८८६' च्या उपबंधांना न्यूनकारी आहे. असा तिचा अर्थ लावला जाणार नाही.

३०. नियम करण्याची शक्ती - (१) राज्यशासनाला या अधिनियमाची प्रयोजने पार पाडण्यासाठी केंद्र शासनाच्या मान्यतेने शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे नियम करता येतील.

(२) विशेषतः आणि पूर्वगामी उपबंधाच्या व्यापकतेला बाध न येता, अशा नियमांमध्ये पुढील गोष्टींसाठी उपबंध करता येतील.

क) या अधिनियमाखाली ठेवावयाच्या जन्म मृत्यु नोंद पुस्तकांचे नमुने.

ख) कलम ८ खाली निबंधकाला किती कालावधीत व कोणत्या रितीने माहिती द्यावयाची.

ग) कलम १० च्या पोटकलम (१) खाली जन्ममृत्यूची वार्ता किती कालावधीत व कोणत्या रितीने कळविली जाईल.

घ) मृत्यूच्या कारणाबाबतचे प्रमाणपत्र कोणत्या व्यक्तीकडून आणि कोणत्या नमुन्यात मिळवले जाईल.

ड) कलम १२ खाली ज्यातील उतारा देता येईल तो तपशील,

च) कलम १३ च्या पोटकलम (२) खाली जन्म किंवा मृत्यू यांच्या नोंदीसाठी कोणते प्राधिकरण परवानगी देऊ शकेल.

छ) कलम १३ खाली करावयाच्या नोंदणीसाठी द्यावी लागणारी फी.

ज) कलम ४ च्या पोटकलम (४) खाली मुख्यनिबंधकाने अहवाल सादर करणे.

झ) जन्ममृत्यूंची नोंद पुस्तके तपासून पाहणे आणि अशा तपासणीसाठी आणि नोंद पुस्तकातून उतारे दिल्याबद्दल द्यावी लागणारी फी,

य) कलम १९ खाली प्रतिवेदने आणि आकडेवार अहवाल कोणत्या नमुन्यात व किती कालांतरागणिक सादर करून प्रकाशित केले जातील,

ट) निबंधकांनी ठेवलेल्या नोंद पुस्तकाची आणि अन्य अभिलेखांची अभिरक्षा, ते हजर करणे आणि त्यांचे हस्तांतरण करणे.

ठ) जन्म-मृत्यू नोंदपुस्तकांमधील चुकांची दुरुस्ती करणे आणि नोंदी रद्दबातल करणे.

ड) जी बाब विहीत करावयाची आहे किंवा करता येईल अशी अन्य कोणतीही बाब.

**** ३) या अधिनियमांतर्गत तयार केलेला प्रत्येक नियम तयार होताच राज्य शासनाचे विधीमंडळा समोर मांडण्यात येईल. (** सन १९८६ च्या अधिनियम क्र.४ अन्वये दिनांक १५/५/१९८६ पासून लागू)**

३१. निरसन व व्यावृत्ती - (१) कलम २९ च्या उपबंधाच्या अधिनतेने, हा अधिनियम कोणत्याही राज्यांमध्ये किंवा त्याच्या भागामध्ये अंमलात आल्याच्या दिनांकी व तेव्हापासून या अधिनियमाच्या व्याप्तीत येणाऱ्या बाबींशी संबंधित असेल तेवढा तेथे अंमलात असलेल्या कोणत्याही कायद्याचा भाग, अशा राज्यांमध्ये किंवा, प्रकरण परत्व, त्याच्या भागामध्ये निरसित ठरेल.

(२) असे निरसन झाले तरी, अशा कोणत्याही कायद्याखाली केलेली कोणतीही गोष्ट किंवा केलेली कोणतीही कारवाई (दिलेला कोणताही अनुदेश किंवा निदेश, काढलेला कोणताही विनियम किंवा नियम किंवा आदेश या सुद्धा) या अधिनियमाच्या उपबंधांशी विसंगत नसेल तेथवर जणू काही अशी गोष्ट किंवा अशी कारवाई करण्याच्या वेळी पुर्वोक्त उपबंध अंमलात होते त्याप्रमाणे ती त्याखाली केली असल्याचे मानण्यात येईल, आणि ती गोष्ट किंवा कारवाई या

अधिनियमाखाली केलेल्या कोणत्याही गोष्टीमुळे किंवा कारवाईमुळे ती निष्प्रभावी होईपर्यंत अंमलात राहिल.

३२. अडचणीचे निवारण करण्याची शक्ती - या अधिनियमाच्या उपबंधाची एखाद्या राज्यात अंमलबजावणी करताना एखाद्या क्षेत्राला ते लागू करण्याबाबत एखादी अडचण उदभवली तर, राज्य शासन केंद्र शासनाच्या मान्यतेने आदेशाव्दारे अडचणीच्या निवारणार्थ त्याला आवश्यक किंवा उचित वाटतील असे, या अधिनियमाच्या उपबंधाशी विसंगत नसलेले उपबंध करू शकेल किंवा असे निदेश देऊ शकेल.

परंतु, राज्यातील कोणत्याही क्षेत्रासंबंधी या कलमाखाली कोणताही आदेश त्या क्षेत्रात हा अधिनियम अंमलात येईल त्या दिनांकापासून २ वर्ष संपल्यानंतर काढण्यात येणार नाही.

महाराष्ट्र शासन

महाराष्ट्र जन्म आणि मृत्यु नोंदणी नियम, २०००

मुख्य निबंधक, जन्म-मृत्यु,
तथा संचालक आरोग्य सेवा,
महाराष्ट्र राज्य, मुंबई ४०० ००१

सार्वजनिक आरोग्य विभाग

मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२. दिनांक : २० एप्रिल २०००

अधिसूचना

जन्म आणि मृत्यू नोंदणी अधिनियम, १९६९

क्रमांक जमृनों. १०९९/८९६/प्र.क्र.१७३/कु.क.३ जन्म आणि मृत्यू नोंदणी अधिनियम, १९६९ (१९६९ चा १८) च्या कलम ३० द्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा आणि याबाबतीत त्यास समर्थ करणा-या इतर सर्व अधिकारांचा वापर करून महाराष्ट्र शासन, केंद्र शासनाची मान्यता घेऊन याद्वारे महाराष्ट्र जन्म आणि मृत्यू नोंदणी नियम, १९७६ चे नियम रद्द करून खालील नियम तयार करीत आहे ते म्हणजे :

१ संक्षिप्त नाव व विस्तार

- १) या नियमास महाराष्ट्र जन्म आणि मृत्यू नोंदणी नियम, २००० असे म्हणण्यात येईल.
- २) हे नियम संपूर्ण महाराष्ट्र राज्यात लागू करण्यात येतील.
- ३) हे नियम दिनांक १/४/२००० पासून महाराष्ट्र शासनाच्या राजपत्रातील अधिसूचने नुसार लागू करण्यात येतील.
- ४) हे नियम महाराष्ट्र जन्म आणि मृत्यू नोंदणी नियम, १९७६ व त्यानंतर त्या संबंधात वेळोवेळी अधिसूचित करण्यात आलेल्या सुधारणांची जागा घेतील.

२. व्याख्या : या नियमामध्ये संदर्भानुसार अन्यथा आवश्यक असेल तर

अ) "अधिनियम" म्हणजे जन्म आणि मृत्यू नोंदणी अधिनियम, १९६९ असा आहे.

ब) "नमुना" म्हणजे या नियमांना सोबत जोडलेले नमुने असा आहे आणि

क) "कलम" म्हणजे अधिनियमाचे कलम असा आहे.

३. कलम २ (१) (ग) गरोदरपणाचा कालावधी :

कलम २ चे पोटकलम (१) च्या खंड (ग) च्या प्रयोजनाखाली गरोदरपणाचा कालावधी हा अठ्ठावीस आठवड्यांचा असेल.

४. कलम ४(४) खाली सादर करावयाचा अहवाल -

कलम ४ च्या पोटकलम (४) नुसार अहवाल या नियमांच्या सोबत जोडलेल्या नमुन्यात तयार करण्यात येईल आणि तो कलम १९ च्या पोटकलम (२) मध्ये निर्देशित केलेल्या सांख्यिकी अहवालासोबत, तो अहवाल ज्या वर्षाशी संबंधित आहे, त्या वर्षानंतरच्या वर्षाच्या ३१ जुलै पर्यंत मुख्य निबंधक, जन्म व मृत्यू याच्याकडून राज्य शासनास सादर करण्यात येईल.

५. कलम ८ व ९ जन्म व मृत्युची माहिती देण्यासाठी नमुने इ. -

१) निबंधकास जन्म आणि मृत्युची नोंदणी करण्यासाठी कलम ८ अथवा यथास्थिती कलम ९ अनुसार आवश्यक असलेली माहिती, जिवंत जन्म, मृत्यु आणि मृत जन्म (उपजत मृत्यु) यांच्या नोंदणीसाठी अनुक्रमे नमुना क्र. १, २ आणि ३ या माहिती नमुन्यामध्ये लेखी देण्यात येईल. (यापुढे या सर्वांना माहिती देण्याचे नमुने असे संबोधण्यात येईल.) आणि जर ही माहिती मौखिक स्वरूपात दिली असेल तर निबंधक संबंधित नमुन्यात समर्पक रकान्यामध्ये निरनिराळा तपशील नमूद करून, माहिती देणाऱ्याची सही / अंगठा घेईल.

२) माहिती नमुन्यापैकी कायदेशीर माहिती असणाऱ्या भागाला 'कायदेशीर भाग' आणि सांख्यिकी माहिती असणाऱ्या भागाला 'सांख्यिकी भाग' असे म्हणण्यात येईल.

३) पोट कलम (१) मध्ये निर्देशित केल्याप्रमाणे द्यावयाची माहिती, जिवंत जन्म, मृत्यु व मृतजन्म (उपजत मृत्यु) संबंधी घटना घडल्याच्या दिनांकापासून २१ दिवसांच्या आत देण्यात येईल.

६. वाहनातील जन्म अथवा मृत्यु -

१) चालत्या वाहनात जन्म अथवा मृत्यु झाल्यास, त्याबाबत कलम ८ च्या पोट कलम (१) अनुसार त्या वाहनाचा प्रभारी चालक पुढील प्रथम थांब्याच्या ठिकाणी माहिती देईल अथवा देण्याची व्यवस्था करील.

स्पष्टीकरण : या नियमाच्या प्रयोजनासाठी 'वाहन' या शब्दाचा जमीन, आकाश अथवा पाणी यावरून चालणारे कोणतेही वाहन असा अर्थ अभिप्रेत आहे, आणि त्यामध्ये कोणतेही वाहन उदा. विमान, जहाज, आगगाडी, मोटारगाडी, मोटार-सायकल, गाडी, टांगा आणि रिक्शा इत्यादींचा समावेश आहे.

२) ज्या बाबतीत तपास केला आहे पण कलम ८ च्या पोट कलम (१) च्या खंड (अ) ते (इ) मध्ये न येणाऱ्या मृत्यु बाबत कलम ८ च्या पोट कलम (१) अनुसार द्यावयाची माहिती तपास करणारा अधिकारी देईल अथवा देण्याची व्यवस्था करील.

७) कलम १०(३) नुसार प्रमाणपत्राचा नमुना -

मृत्युच्या कारणासाठी प्रमाणपत्र कलम १० खाली पोटकलम (३) अनुसार यथास्थिती नमुना क्रमांक ४ अथवा ४ अ मध्ये देण्यात येईल आणि निबंधक, मृत्युच्या नोंदवहीमध्ये आवश्यक माहिती भरल्यानंतर अशी सर्व प्रमाणपत्रे उपमुख्य निबंधक जन्म मृत्यु, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांना नमुन्यात भरलेली माहिती ज्या महिन्यातील आहे त्या महिन्यानंतरच्या महिन्याच्या १० तारखेपर्यंत पाठवील.

८. कलम १२ खाली नोंदणीवहीतील नोंदीच्या द्यावयाचा उतारा -

१) कलम १२ अनुसार, जन्म आणि मृत्यु नोंदवहीमधील तपशीलाचा उतारा, माहिती देणाऱ्या व्यक्तीस यथास्थिती नमुना क्रमांक ५ अथवा नमुना क्रमांक ६ मध्ये देण्यात येईल.

२) कलम ८ च्या पोट कलम (१) मधील खंड (अ) मध्ये निर्देश केल्याप्रमाणे, घरी घडलेल्या जन्म आणि मृत्युच्या ज्या घटना, निबंधक, जन्म व मृत्यु यांना थेट कळविल्या आहेत, असा घर प्रमुख अथवा कुटुंब प्रमुख किंवा यथास्थिती त्याच्या अनुपस्थितीत घरी उपस्थित असलेला जवळचा नातेवाईक इतिवृत्त कळविल्यापासून ३० दिवसांच्या आत जन्म अथवा मृत्यु संबंधीचा उतारा निबंधक, जन्म व मृत्यु यांच्याकडून प्राप्त करील.

३) कलम ८ च्या पोट कलम (१) मधील खंड (अ) मध्ये निर्देश केल्याप्रमाणे घरी घडलेल्या आणि उक्त कलमाच्या पोट कलम (२) अनुसार राज्य शासनाने विनिर्दिष्ट केलेल्या व्यक्तीकडून कळविलेल्या जन्म आणि मृत्यु घटनांच्या बाबतीत, अशी विनिर्दिष्ट व्यक्ती, निबंधक, जन्म व मृत्यु यांच्याकडून प्राप्त झालेले उतारे, संबंधित घर प्रमुखास अगर यथास्थिती, कुटुंब प्रमुखास अथवा त्याच्या अनुपस्थितीत घरात उपस्थित असलेल्या जवळच्या नातेवाईकाकडे ते, निबंधकाकडून प्राप्त झाल्याच्या दिवसापासून तीस दिवसांच्या आत, पाठवतील.

४) कलम ८ च्या पोट कलम (१) च्या खंड (ब) ते (इ) मध्ये निर्देशित केल्याप्रमाणे, संस्थांमध्ये घडलेल्या जन्म आणि मृत्युच्या संबंधातील उतारा, नवजात बालकाचा अथवा मृताचा जवळचा नातेवाईक, संबंधित अधिका-याकडून अथवा संस्थांच्या प्रभारी अधिका-याकडून जन्म अथवा मृत्यु घटना घडल्यापासून तीस दिवसांच्या आत प्राप्त करून घेईल.

५) पोट कलम (२) ते (४) मध्ये निर्देश केलेल्या संबंधित व्यक्तीने, जर जन्म अथवा मृत्युसंबंधीचा उतारा, त्यामध्ये विहीत केलेल्या मुदतीत घेतला नाही तर, निबंधक अथवा पोट कलम (४) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेले अधिकारी अथवा संबंधित संस्थांच्या प्रभारी व्यक्ती, सदर उतारे संबंधित कुटुंबास टपालाने पूर्वोक्त मुदत संपल्यानंतर पंधरा दिवसांच्या आत पाठवतील.

९. विलंबीत नोंदणीसाठी प्राधिकारी व त्यासाठी दयावी लागणारी विलंब फी-

(१) कोणत्याही जन्माची अथवा मृत्युची माहिती, नियम ५ मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कालावधीनंतर परंतु जन्म अथवा मृत्युच्या घटनेनंतर तीस दिवसांच्या आत निबंधकास दिली गेली असेल तर दोन रुपये विलंब फी भरल्यानंतर नोंदणी करण्यात येईल.

(२) कोणत्याही जन्म अथवा मृत्युची माहिती, निबंधकास ही घटना घडल्यापासून तीस दिवसानंतर परंतु एक वर्षाच्या आत दिली गेली असेल तर यासाठी ग्रामीण भागासाठी गट विकास अधिकारी तसेच शहरी भागासाठी कार्यकारी आरोग्य अधिकारी/आरोग्य अधिकारी/मुख्याधिकारी/कार्यकारी अधिकारी यांच्या लेखी परवानगीने आणि पाच रुपये विलंब फी भरल्यानंतरच नोंदणी करण्यात येईल.

(३) जर एखादी जन्म अथवा मृत्युची घटना, घडल्यापासून एक वर्षाच्या आत नोंदणी झाली नसेल, तर त्या कार्यक्षेत्रातील कार्यकारी दंडाधिकारी यांच्या आदेशाने व रुपये दहा विलंब फी भरल्यानंतरच नोंदणी करण्यात येईल.

१०. कलम १४ च्या प्रयोजनासाठी कालावधी -

(१) जेव्हा कोणत्याही मुलाच्या जन्माची नावाशिवाय नोंदणी करण्यात आली असेल तेव्हा अशा मुलाचे आई-वडिल किंवा पालनकर्ता मुलाच्या नावासंबंधी माहिती तोंडी अथवा लेखी स्वरूपात निबंधकास मुलाच्या जन्म नोंदणीच्या दिनांकापासून बारा महिन्यांच्या आत देतील, जर अशी माहिती बारा महिन्यांनंतर परंतु पंधरा वर्षांच्या आत दिली तर -

१.१) जर त्यांची नोंदणी, जन्म आणि मृत्यु नोंदणी नियम, (दुरुस्ती १९८५) च्या प्रारंभाच्या दिनांकापूर्वी केली असेल तर, त्या दिनांकापासून अथवा

१.२) जर त्यांची नोंदणी, जन्म आणि मृत्यु नोंदणी नियम, (दुरुस्ती १९८५) च्या प्रारंभाच्या दिनांकानंतर असेल तर, अशा नोंदणी केलेल्या दिनांकापासूनच्या पूर्वोक्त बारा महिन्यांच्या कालावधीनंतर पण पंधरा वर्षांच्या कालावधीत केली असेल तर मान्य करण्यात येईल. कलम २३, पोट कलम (४) च्या अधीन राहून निबंधक -

अ)जर नोंदवहया त्याच्या ताब्यात असतील तर रुपये पाच विलंब फी घेऊन ताबडतोब नोंदवहीत संबंधित रकान्यात नावाची नोंद घेईल.

ब)जर नोंदवहया त्याच्या ताब्यात नसतील तर आणि ही माहिती तोंडी दिली असल्यास, आवश्यक असलेले तपशील देऊन अहवाल तयार करतील आणि माहिती लेखी स्वरूपात दिली असल्यास, ती राज्य शासनाने विनिर्दिष्ट केलेल्या अधिका-याकडे, ग्रामीण भागासाठी गट विकास अधिकारी तसेच शहरी भागासाठी मुख्याधिकारी / आरोग्य अधिकारी / कार्यकारी आरोग्य अधिकारी / कार्यकारी अधिकारी हे रुपये पाच विलंब फी घेऊन आवश्यक असलेली नोंद घेण्यासाठी पाठवील.

२) मुलाचे आई - वडील किंवा यथास्थिती पालनकर्ता, त्याला कलम १७ अनुसार देण्यात आलेल्या प्रमाणित उता-याची अथवा कलम १२ खालील प्रतही निबंधकाला सादर करील आणि अशा रितीने सादर करण्यात आल्यानंतर निबंधक मुलाच्या नावासंबंधीचे आवश्यक पृष्ठांकन किंवा पोट नियम (१) च्या खंड (ब) मध्ये घालून दिलेल्या पद्धती अनुसार कार्यवाही करील. हे करण्यापूर्वी ग्रामीण भागातील निबंधक संबंधित कार्यक्षेत्रासाठी गट विकास अधिकारी याची परवानगी घेईल.

११. कलम १५ नुसार जन्म आणि मृत्यु संबंधीच्या नोंदवहयामधील नोंदीमध्ये दुरुस्ती करणे अथवा नोंदी रद्द करणे -

१) जर निबंधकास अशी माहिती देण्यात आली की, नोंदवहीमध्ये काही लेखन प्रमाद अथवा औपचारिक चूक झालेली आहे, अथवा जर अशा काही चुका आढळून आल्या आणि नोंदवहया त्याच्या ताब्यात असतील तर निबंधक अशा विषयामध्ये चौकशी करील आणि जर त्याचे समाधान झाले असेल तर अशा चुका कलम १५ मधील तरतुदीनुसार (दुरुस्ती अथवा रद्द करून) दुरुस्ती करेल आणि अशा दुरुस्तीसह उतारा, ज्यामध्ये असे दाखविले जाईल की त्रुटी काय होत्या आणि त्या कशा दुरुस्त केल्या गेल्या आहेत ते, उपमुख्य निबंधक जन्म मृत्यु, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांना पाठवील.

२) पोट नियम (१) मध्ये विनिर्दिष्ट प्रकरणामध्ये, जर नोंदवहया निबंधकाच्या ताब्यात नसतील तर तो ग्रामीण भागासाठी गट विकास अधिकारी तसेच शहरी भागासाठी कार्यकारी आरोग्य अधिकारी / आरोग्य अधिकारी / मुख्याधिकारी / कार्यकारी अधिकारी यांना कळवील आणि संबंधित

नोंदवही मागवील आणि या विषयामध्ये चौकशी केल्यानंतर जर त्याची खात्री झाली तर अशा चुकीची आवश्यकतेप्रमाणे दुरुस्ती करील.

३) पोट नियम (२) मध्ये उल्लेखिलेली कोणतीही दुरुस्ती केल्यानंतर ग्रामीण भागासाठी गट विकास अधिकारी निबंधकाकडून नोंदवही मिळाल्यानंतर प्रति स्वाक्षरी करील.

४) जन्म आणि मृत्यूच्या नोंदवहीतील एखादी नोंद सारतः चुकीची आहे, असे जर एखादी व्यक्ती खात्रीने सांगत असेल तर निबंधक, त्या चुकीचे स्वरूप आणि या प्रकरणाबद्दलची सत्यस्थितीची माहिती असलेल्या दोन विश्वसनीय व्यक्तींनी दिलेली प्रकरणाची सत्यस्थिती मांडणारे प्रतिज्ञापन त्या व्यक्तीने सादर केल्यानंतर कलम १५ खाली विहित केलेल्या पध्दतीची अवलंब करून नोंदीची दुरुस्ती करील.

५) पोट कलम (१) आणि पोट कलम (४) मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरीही निबंधक त्यामध्ये निर्दिष्ट केलेल्या प्रकाराची कोणतीही दुरुस्ती, त्याच्या आवश्यक तपशीलासहित उपमुख्य निबंधक जन्म व मृत्यु, महाराष्ट्र राज्य पुणे यांना कळवील.

६) जर निबंधकाने, जन्म आणि मृत्यूच्या नोंदवहीतील एखादी नोंद कपटाने अथवा अयोग्य रितीने केली गेली आहे असे समाधानकारकरित्या शाबीत केले असेल, तर तो, मुख्य निबंधकाने यासंबंधात सर्वसाधारण किंवा विशेष आदेशाद्वारे कलम २५ खाली ग्रामीण भागासाठी गट विकास अधिकारी तसेच शहरी भागासाठी कार्यकारी आरोग्य अधिकारी /आरोग्य अधिकारी /मुख्याधिकारी / कार्यकारी अधिकारी आवश्यक तपशीलासहित एक अहवाल सादर करील आणि त्याचे म्हणणे ऐकून घेतल्यानंतर या विषयामध्ये आवश्यक ती कारवाई करील.

७) या नियमाखाली दुरुस्त अथवा रद्द करण्यात आलेल्या प्रत्येक नोंदीची माहिती कलम ८ अथवा कलम ९ अनुसार, माहिती देणा-या व्यक्तीस त्याच्या घरच्या कायम पत्त्यावर पाठविण्यात येईल.

१२. कलम १६ खालील नोंदवहीचे नमुने -

कलम १६ खाली निबंधकाने ठेवावयाची जिवंत जन्म, मृत्यु व मृत जन्माची (उपजत मृत्यु) नोंद नमुना क्रमांक १, २ व ३ या नमुन्यामध्ये असेल व त्यातील कायदेशीर भाग हा अनुक्रमे जिवंत जन्म, मृत्यु व मृत जन्म (उपजत मृत्यु) नोंदवही नमुना क्र.७, ८ व ९ म्हणून संबोधण्यात येईल.

१३. कलम १७ खाली देय फी आणि डाक खर्च -

१) कलम १७ खाली करण्यात येणारा शोध अथवा द्यावयाचा उतारा अथवा अनुपलब्धता दाखला यासाठी देय फी खालीलप्रमाणे असेल -

	रुपये
(अ) ज्यासाठी शोध करण्यात आला आहे, त्या पहिल्या वर्षातील एका नोंदणीच्या शोधासाठी	२.००
(ब) तपासणी चालू ठेवलेल्या प्रत्येक अधिक वर्षासाठी	२.००
(क) प्रत्येक जन्म अथवा मृत्यूसंबंधी उतारा मंजूर करण्यासाठी	५.००
(ड) जन्म किंवा मृत्युची नोंद/नोंदवही उपलब्ध नसल्यास तसा अनुपलब्धता दाखला देण्यासाठी	२.००

(२) जन्म आणि मृत्यूच्या संबंधीचा असा कोणताही उतारा निबंधक अथवा ग्रामीण भागासाठी गट विकास अधिकारी तसेच शहरी भागासाठी कार्यकारी आरोग्य अधिकारी / आरोग्य अधिकारी / मुख्याधिकारी / कार्यकारी अधिकारी नमुना क्र. ५ अथवा यथास्थिती नमुना क्र. ६ मध्ये देईल आणि भारतीय साक्षीपुरावा अधिनियम, १८७२ (१८७२ चा १) च्या कलम ७६ मध्ये नमूद केलेल्या पद्धतीने प्रमाणित करील.

(३) जन्म किंवा मृत्यूच्या एखादया विशिष्ट घटनेची नोंद न झाल्याचे आढळल्यास अथवा एखादया विशिष्ट वर्षाची जन्म किंवा मृत्यूची नोंदवही उपलब्ध नसल्यास निबंधक यथास्थिती नमूना क्र. १० (अ) किंवा १० (ब) मध्ये अनुपलब्धता दाखला देईल.

(४) असा कोणताही उतारा अथवा अनुपलब्धता दाखला, तो मागवणा-या व्यक्तीस देता येईल अथवा यासाठी डाक खर्चाची देय रक्कम त्याने दिल्यानंतर डाकने पाठविता येईल.

१४. कलम १९ (१) अनुसार नियतकालिक विवरणांचे नमुने व कालावधी -

- १) प्रत्येक निबंधक त्याच्या नोंदणीची प्रक्रिया पूर्ण झाल्यानंतर संबंधित महिन्याचे सर्व प्रकारचे सांख्यिकी स्वरूपातील अहवाल मासिक गोषवा-यासह जन्माचा, मृत्यूचा, मृत जन्माचा (उपजत मृत्यु) नमुना क्र. अनुक्रमे ११, १२ व १३ मध्ये ग्रामीण भागासाठी गट विकास अधिकारी तसेच शहरी भागासाठी कार्यकारी आरोग्य अधिकारी / आरोग्य अधिकारी / मुख्याधिकारी / कार्यकारी अधिकारी यांना पुढील महिन्याच्या पाच तारखेच्या आत पाठवील.
- २) ग्रामीण भागासाठी गट विकास अधिकारी तसेच शहरी भागासाठी कार्यकारी आरोग्य अधिकारी / आरोग्य अधिकारी / मुख्याधिकारी / कार्यकारी अधिकारी, जन्म आणि मृत्यूच्या नोंदवहीमध्ये केल्या गेलेल्या नोंदीच्या प्राप्त झालेल्या अशा सर्व नोंदीचा सांख्यिकी भाग उशिरात उशिरा त्या महिन्याच्या दहा तारखेपर्यंत उपमुख्य निबंधक जन्म व मृत्यु, महाराष्ट्र राज्य , पुणे यांच्याकडे पाठवील.

१५. कलम १९ (२) खालील सांख्यिकी अहवाल -

कलम १९ च्या पोट कलम (२) खालील सांख्यिकी अहवाल पुढे जोडलेल्या विहित नमुन्यात असेल. त्यांचे प्रत्येक वर्षासाठीचे संकलन संबंधित वर्षाच्या पुढील वर्षाच्या ३१ जुलैपूर्वी करण्यात येईल. त्यांचे प्रकाशन, त्यानंतर शक्य आहे तेवढ्या लवकर परंतु कोणत्याही परिस्थितीत वरील तारखेनंतर पाच महिन्यांपेक्षा अधिक उशीर होऊ न देता करण्यात येईल.

१६. कलम २३ खालील अपराध प्रशमित अटी :

१) मुख्य निबंधकाने कलम २३ च्या खाली शिक्षापात्र असलेल्या कोणत्याही अपराधाचे या अधिनियमाखाली मूळ कार्यवाही दाखल करण्यापूर्वी किंवा नंतर ग्रामीण भागासाठी गट विकास अधिकारी तसेच शहरी भागासाठी कार्यकारी आरोग्य अधिकारी / आरोग्य अधिकारी / मुख्याधिकारी / कार्यकारी अधिकारी प्रशमन करू शकेल. परंतु या अधिका-याने हा गुन्हा अनावधानाने किंवा नकळत किंवा प्रथमच करण्यात आला आहे, याबाबत समाधात झालेले असले पाहिजे.

२) उक्त अधिका-याला योग्य वाटेल त्याप्रमाणे कलम २३ च्या पोट कलम (१), (२) व (३) खालील अपराधाबद्दल रुपये पन्नास भरल्यानंतर आणि २३ कलमाच्या पोट कलम (४) खालील अपराधाबद्दल रुपये दहा भरल्यानंतर असा कोणताही अपराध प्रशमित करता येईल.

१७. कलम ३० (२) (क) खालील नोंदवहया व इतर अभिलेख -

- १) जन्म, मृत्यु व मृत जन्माच्या (उपजत मृत्यु) नोंदवहया हे कायम स्वरूपी महत्वाचे अभिलेख असतील आणि ते नष्ट करण्यात येऊ नयेत.
- २) निबंधकास विलंबीत नोंदणीची परवानगी देणारे न्यायालयीन आदेश आणि याबाबतीत विनिर्दिष्ट केलेले प्राधिकारी यांचे कलम १३ अनुसार मिळालेले आदेश हे जन्म नोंदवही, मृत्यु नोंदवही व मृत जन्माच्या (उपजत मृत्यु) नोंदवहीचे अविभाज्य भाग समजले जावेत आणि ते नष्ट करण्यात येऊ नयेत.
- ३) कलम १० च्या पोट कलम (३) अनुसार सादर केलेल्या मृत्यूच्या कारणाचा वैद्यकीय दाखला उपमुख्य निबंधक जन्म व मृत्यु, महाराष्ट्र राज्य, पुणे हे किमान ५ वर्षांच्या कालावधीपर्यंत जतन करून ठेवतील.
- ४) प्रत्येक नोंदवही आणि वर्ष अखेरीस त्यातील नोंदीसंबंधीचे नमुने ते ज्या कॅलेंडर वर्षाशी संबंधित आहेत, त्यानंतर ६ वर्षांपर्यंत जन्माची नोंदवही व १ वर्षांपर्यंत मृत्यूची/मृत जन्माची (उपजत मृत्यु) नोंदवही, निबंधक स्वतःच्या ताब्यामध्ये ठेविल आणि त्यानंतर अशा नोंदवहया व नमुने सुरक्षित अभिरक्षेसाठी ग्रामीण भागासाठी गट विकास अधिकारी यांचेकडे सुपूर्द करेल. शहरी भागातील संबंधित निबंधक जन्म मृत्यु हे जन्म, मृत्यु व मृत जन्माचे (उपजत मृत्यु) अभिलेख कायमस्वरूपी जतन करण्याची व्यवस्था त्यांचे पातळीवरच करतील.

१८. फी भरणा करण्याची पद्धती -

या अधिनियमाखाली कलम क्र. १३, १४ व १७ अंतर्गत देय असलेल्या फीचा भरणा रोख अथवा मनी ऑर्डर अथवा पोस्टल ऑर्डरने करता येईल.

महाराष्ट्र राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(सीमा ढमढेरे)

शासनाचे उपसचिव

नोंदणी अधिकारी श्रेणी

जन्म आणि मृत्यु नोंदणी अधिनियम, १९६९ (१९६९चा १८) याचे कलम ४ चे पोट कलम (१) व (२) आणि कलम ६ चे पोट कलम (१) व (२) आणि कलम ७ चे पोट कलम (१) नुसार प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा आणि या बाबतीत त्यास समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकारांचा वापर करून महाराष्ट्र शासनाने सोबत जोडलेल्या अनुसूचीच्या स्तंभ (२) मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे विनिर्दिष्ट केलेल्या अधिकारांचा व उल्लेख केलेल्या अधिनियमाच्या प्रयोजनासाठी स्तंभ (३) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या पदनाम अनुसूची प्रमाणे आणि स्तंभ (४) मध्ये निर्दिष्ट केल्याप्रमाणे स्थानिक क्षेत्रांसाठी नोंदणी अधिकारी म्हणून नेमणूक केल्या आहेत.

अनुसूची

अ.क्र.	अधिकाऱ्याचे पदनाम	विनिर्दिष्ट पदनाम	अधिनियमाखाली स्थानिक क्षेत्र
(१)	(२)	(३)	(४)
१	संचालक आरोग्य सेवा, महाराष्ट्र राज्य	मुख्य निबंधक, जन्म व मृत्यु	संपूर्ण महाराष्ट्र राज्य
२	उपसंचालक, आरोग्य सेवा, (राज्य आरोग्य माहिती व जीवनविषयक आकडेवारी कार्यालय) महाराष्ट्र राज्य, पुणे	उपमुख्य निबंधक, जन्म व मृत्यु	संपूर्ण महाराष्ट्र राज्य
३	सर्व जिल्हा परिषदांचे जिल्हा आरोग्य अधिकारी	जिल्हा निबंधक, जन्म व मृत्यु	संबंधित महसूल जिल्हा
४	उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (पंचायत) जिल्हा परिषद	अप्पर जिल्हा निबंधक, जन्म व मृत्यु	संबंधित महसूल जिल्हा
५	गटविकास अधिकारी पंचायत समिती	अप्पर जिल्हा निबंधक, जन्म व मृत्यु	संबंधित पंचायत समिती
६	कार्यकारी आरोग्य अधिकारी/ आरोग्य अधिकारी / मुख्य अधिकारी	निबंधक, जन्म व मृत्यु	संबंधित महानगरपालिका किंवा नगरपालिका
७	कॅन्टोन्मेंट बोर्डचे कार्यकारी अधिकारी	निबंधक, जन्म व मृत्यु	संबंधित कॅन्टोन्मेंट बोर्ड क्षेत्र
८	ग्रामसेवक अथवा ज्या ठिकाणी ग्रामसेवक नाहीत अशा ठिकाणी सहाय्यक ग्रामसेवक	निबंधक, जन्म व मृत्यु	संबंधित ग्रामपंचायतीचे क्षेत्र
९	विनिर्दिष्ट क्षेत्राचे प्रशासक	निबंधक, जन्म व मृत्यु	संबंधित विनिर्दिष्ट क्षेत्र

नमुना क्रमांक १

(नियम ४ पहा)

अधिनियमाच्या कार्यवाहीबाबत अहवाल

१. राज्य, त्यांच्या सिमा, महसूली जिल्ह्याचे संक्षिप्त वर्णन.
२. प्रशासकीय क्षेत्रातील बदल.
३. क्षेत्रीय भिन्ततेबद्दल स्पष्टीकरण.
४. नोंदणी क्षेत्रातील बदल - विस्तार.
५. वेगवेगळ्या स्तरावरील नोंदणी यंत्रणेची प्रशासकिय व्यवस्था.
६. या अधिनियमाबाबत जनतेचा सर्वसाधारण प्रतिसाद.
७. जन्म व मृत्युबाबत अधिसूचना.
८. मृत्युच्या कारणाच्या वैद्यकिय दाखल्यासंबंधी प्रगती.
९. अभिलेखाची परिरक्षा.
१०. दाखला देण्यासाठी जन्म व मृत्यु नोंदवह्यांचा तपास.
११. उशिरा केलेली नोंदणी प्रकरणे.
१२. अपराधाबाबतचे अभियोग आणि प्रशमन.
१३. अधिनियमाच्या अंमलबजावणीमध्ये उद्भवलेल्या अडचणी.
 - १) प्रशासकिय
 - २) इतर
१४. अधिनियमाखाली निर्गमित केलेले आदेश व सूचना.
१५. सर्वसाधारण शेरा.